

modo intelligendi sunt alii Patres explicantes verbum *trahendi*. Nam licet interdum illam tractionem explicent per verba pertinentia ad intellectum, quia inde incipit tractio, non excludunt motus voluntatis sequentes cogitationem intellectus, et vim tractionis consummantes. Et hoc modo a Pelagio, qui in utroque erravit, recedendum est.

17. *Assertio tertia, quæ satisfacit rationi dubitandi supra num. 4.* — Nihilominus tamen, propter rationem dubitandi prius propositam, existimo necessitatem hujus motionis, per actum vitalem non liberum, non esse tam absolutam, et per se, in voluntate sicut in intellectu; ita docuit sine alia delaratione P. Vasquez, tom. 2, disp. 38, cap. 4, in fine. Ratio autem est, quia non est tanta subordinatio et causalitas per se inter actum indeliberatum et deliberatum ejusdem voluntatis, quanta est inter actum non liberum intellectus, et liberum voluntatis. Nam hæc posterior provenit ex intrinseca natura talium potentiarum, et in genere causæ finalis, et quasi formalis ex parte objecti, est quædam dependentia essentialis inter ipsos actus. Hæc autem non invenitur in prioribus actibus ejusdem voluntatis, sed ibi necessitas oritur ex imperfecto modo, quo homo procedit in suis actibus ab imperfecto ad perfectum. Et fortasse hæc necessitas vel tota, vel majori ex parte, provenit ex imperfectione præsentis status naturæ lapsæ, ut in capite sequenti magis explicabo. Declaratur denique, quia de potentia absoluta, seu per miraculum, vel extraordinarium auxilium, non apparet repugnantia, ut ita proponatur immediate a Deo fides et iudicium credulitatis ejus in intellectu, ut possit voluntas statim moveri actu deliberato ac perfecto ad volendum credere; quia neque motus indeliberatus tunc apparet necessarius aliqua sufficienti ratione, neque videtur habere locum cum tam perfecta advertentia intellectus, nec denique scit tarda molimina Spiritus Sancti gratia, ut vel non possit ita subito illuminare perfecte intellectum, vel statim etiam voluntatem ad deliberate volendum adjuvare. Quia vero hic modus deliberandi et iudicandi multum superat connaturalem modum operandi hominis, præsertim in natura lapsa, ideo in hoc statu communi lege accenditur voluntas, et movetur per actus indeliberatos, priusquam perfecte consentiat.

18. *P. Molinæ mens elucidatur.* — At vero, ut aliqua gratia excitans in intellectu non præcedat ante primum motum deliberatum volun-

tatis, nec per miraculum fieri posse videtur, quia, ut suppono, fieri non potest ut voluntas in incognitum feratur. Scio P. Molinam, in Concordia, absolute dixisse, de potentia absoluta posse in nobis fieri per gratiam actus supernaturalis et perfectos sine his præviis motibus excitantis gratiæ. Sed ille procedit in eo fundamento, quod gratia excitans nunc solum requiritur ut principium per se efficiens illorum actuum, et ideo consequenter ait Deum posse per se supplere illam efficientiam sine principio creato. Nos autem non credimus esse illud munus gratiæ excitantis, ideoque non solum credimus posse Deum illam efficientiam supplere, sed etiam de facto ita facere, quoties voluntas, non ex habitu, sed disponendo se ad recipiendum habitum operatur. Et ideo necessitatem gratiæ excitantis ex proprio ejus munere aliter sumimus, ut declaratum est, et hanc necessitatem ex parte intellectus tantum esse invenimus, ut per solam efficientiam Dei in voluntate suppleri non possit, quia illa necessitas non fundatur tantum in efficientia, sed in causalitate aliquo modo formali, seu objectiva. Ideoque recte dixit Augustinus, de Prædestin. Sanct., cap. 2, neminem posse credere, nisi prius cogitet esse credendum; illa autem cogitatio est excitatio: de motibus autem voluntatis facile illam sententiam admittimus, ut jam dixi.

19. *Assertio quarta. — Excitans gratia esse potest etiam in parte sentiente.* — Ultimo, addendum est gratiam hanc excitantem non solum esse posse in intellectu et voluntate, sed etiam in parte sentiente, vel quantum ad phantasiam seu cogitativam, vel quantum ad appetitum: nam utriusque potentiæ dispositio multum confert ad motionem superiorum potentiarum, quia intellectus pendet ex phantasia, et ideo phantasmata convenientium objectorum, et bona coordinatio illorum, maxime conducit ad intellectus illuminationem. Similiter voluntas per quamdam concomitantiam afficitur juxta affectus appetitus, ut sunt timor, complacentia, spes, et similes, qui omnes maxime subsunt Spiritus Sancti motioni; nam altero modo potest illos excitare, quam sensibilia objecta sufficiant, et ita pertinent hæc ad gratiam excitantem, quæ doctrina est conformis Augustino in citatis locis, præsertim de Spiritu et littera, et ad Simplicianum; solum adverto hos motus appetitus vel phantasie interdum redundare ex actibus deliberatis voluntatis et intellectus, et tunc magis pertinere ad gratiam adjuvantem et subsequen-

tem, quam ad excitantem, quia jam sunt a nobis aliquo modo libere operantibus, saltem per quamdam dimanationem, seu concomitantiam; aliquando vero se habent hi motus antecederent ad omnem consensum liberum, et tunc proprie pertinent ad gratiam excitantem, quamvis remote et imperfecte. Suntque valde utiles, et moraliter necessarii, spectata humanæ naturæ conditione; simpliciter vero non sunt ita necessarii, sicut intellectus aut voluntatis excitationes, quia non efficiunt ipsasmet potentias a quibus supernaturales actus perfecti eliciuntur, neque proxime illas disponunt ac præparant, et alioqui potest Spiritus Sanctus immediate operari, intellectu et voluntate illas potentias inferiores excitando, potius quam e converso. Denique ad hoc genus reducuntur externæ occasionis bonæ, et motiones externorum objectorum, ut sunt prædicatio Evangelii, juxta illud 2 Petri 3: *Vestram excito in commonitione sinceram mentem*, exempla Sanctorum, et similia, quæ licet ab Augustino disputante contra Pelagium, sub lege et doctrina magis quam sub gratia soleant comprehendi, nihilominus, generatim loquendo, beneficia gratiæ sunt, et sub gratia generatim dicta contineatur, ut in principio hujus materiæ dixi. Et aliquo modo juvant, quamvis per se non sufficiant; juvant autem ut instrumenta quibus Deus utitur ad homines interius excitandos, et ideo ad gratiam excitantem revocantur, ut ex Augustini sententia sæpe in superioribus dixi, præsertim in libro de Spirit. et litter., cap. 33, lib. 4 de Peccat. merit. et remiss., cap. 22, et quæst. 2 ad Simplicianum.

CAPUT VIII.

UTRUM GRATIA EXCITANS SIT NECESSARIA SOLUM ANTE FIDEM ET ALIOS HABITUS INFUSOS, VEL ETIAM POST ILLOS.

1. *Absolute loquendo, nemo potest converti ad Deum, nisi prævia gratia excitante.* — Hæc quæstio necessaria visa est tum ad magis explicandum munus et necessitatem gratiæ excitantis; tum etiam quia est unum ex punctis hoc tempore controversis, occasione eorum quæ Molina in sua Concordia docuit. Supponimus autem, ex dictis in capite præcedenti, absolute loquendo, neminem posse ad Deum converti, nisi prævia excitante gratia. Id enim apertis verbis definit Conc. Trident. sess. 6, can. 3: *Si quis dixerit sine excitante et adjuvante gratia, etc.*; et August., l. 83 Quæstio-

num, quæst. 68, dixit neminem posse venire ad Deum, nisi admonitum et vocatum; et lib. 2 de Peccat. merit., cap. 18, ait ideo scriptum esse Deum operari velle in nobis, quia sine ipso excitante et vocante nihil possumus. Quæ sententiæ et definitiones non possunt explicari regulariter, velut in plurimum; tum quia est contra vim Conciliorum et Patrum, qui contra Pelagium absolutam gratiæ necessitatem docere voluerunt; tum etiam quia æqualem necessitatem ponunt in gratia excitante et in adjuvante. Non obstante autem hac necessitate, in explicatione et applicatione illius ad diversos casus, opinionum diversitatem invenio, ad quos explicandos, varios status hominis in ordine ad Dei excitationem et vocationem distingo.

2. *Status quæstionis.* — Primus est eorum qui nunquam exterius vel interius vocati sunt, et de his nulla est in præsentis quæstio; nam illi indigent maxime divina excitatione, et hoc ad minimum docent Concilia: quomodo autem possint hi homines hanc vocationem obtinere, libro sequenti videbimus. Secundus status est hominis semel ad fidem sufficienter vocati, qui vocationi restitit, et credere noluit, retinet tamen vocationis memoriam: nam si penitus fuisset illius oblitus, perinde reputaretur ac si nunquam illam habuisset. In tertio statu ponimus hominem non solum vocatum ad fidem, sed etiam jam credentem, ac proinde habentem habitum fidei infusum, vel etiam habitum spei; non quoad hoc utriusque est eadem ratio. Et in hoc statu potest moveri quæstio de necessitate excitationis, vel ad eliciendos actus fidei et spei, vel ad eliciendum actum contritionis, et se disponendum ad justificationem. Quartus denique status esse potest hominis jam justificati.

3. *Prima opinio Vegæ.* — Prima ergo opinio esse potest gratiam excitantem in solo primo actu esse simpliciter necessariam, in reliquis vero esse posse utilem, non tamen necessariam, saltem ad conversionem. Ita sentit Vega, lib. 6 in Trident., cap. 7, ut in ultimis verbis aperte declarat, dicens: *Neque nos solam adjuvantem gratiam posse sufficere concedimus in aliis quam fidelibus, vel in eis qui jam aliquando beneficio gratiæ excitantis ad fidem, aut conversionem suam exstimulati, novo stimulo non indigent.* Et ideo, cum Concilium dicit peccatores, excitante vel adjuvante Dei gratia, converti, cap. 5, et utramque esse necessariam, can. 3, Vega exponit ideo dictum esse, quia est communis et trita via conver-

sionis et pœnitentiæ peccatorum, et in illis qui non essent vel fide jam illuminati, vel certe jam aliqua excitante gratia præventi, utraque gratia est necessaria. Omissis autem quæ pertinent ad duos ultimos status, quæ aliis sententiis communia sunt, quoad secundum statum potest fundari hæc sententia, quia si præcessit aliqua excitatio, per illam satisfactum est necessitati gratiæ ex hac parte, nam Concilium Tridentinum solum requirit præviam vocationem vel excitationem, quæ in dicto homine, de quo loquimur, jam præcessit: manet autem illa excitatio jam præcedens virtute, et veluti semen cordi immissum; ergo illud sufficit ut per adjuvantem gratiam postea fructificari possit.

4. *Opinio secunda bipartita.*—Secunda sententia est, peccatorem fidelem, habentem habitum fidei infusæ mortuæ, non indigere nova gratia excitante ad subsequenda pietatis opera, sigillatim sumpta, per se loquendo, et exclusis intrinsicis difficultatibus ex tentationibus vel aliunde ortis. Quæ sententia duas habet partes, una est de actibus elicitis ab habitu fidei, idemque erit de actu spei, si peccator infusum habitum spei habeat, et hæc pars coincidit cum tertia sententia statim referenda, quæ loquitur de hominibus justis. Altera pars est de actibus charitatis aut pœnitentiæ, vel aliarum virtutum infusarum, quarum habitus peccator non habet. Et quoad hanc partem insinuat hanc sententiam Roffens., art. 36 contra Luther., quatenus dicit peccatorem, non prorsus derelictum a Deo, seipsum per fidem excitare ad contritionem seu dispositionem ad justitiam, sine nova gratia. Et idem sentiunt Ruardus et Cumel. infra citandi; clarius tenet hanc opinionem Vega loco supra citato. Videtur tamen requirere ut aliqua excitatio ad pœnitentiam in peccatore præcesserit, in virtute cujus possit postea moveri. Hæc autem limitatio habet eandem rationem et difficultatem quam præcedens opinio, et ideo pro nunc omittenda est. Fundamentum itaque hujus sententiæ est, quia qui habet fidem, potest per illam operari sine nova excitatione: per actum tamen fidei potest sufficienter excitari ad pœnitentiam vel aliam virtutem; ergo etiam ad opera aliarum virtutum non indiget nova gratia excitante, quam Deus in ipso peccatore, sine ipso, operetur; et confirmatur, quia justus per fidem potest seipsum excitare ad amorem: ergo et peccator. Probatur consequentia, quia licet peccator non habeat actum charitatis, habet nihilominus paratum auxilium ad-

juvans sufficiens ad amorem elicendum; ergo quod illa gratia adjuvans sit per habitum, vel per aliud auxilium adjuvans Dei, nihil refert ad excitationem fidei, quia solus habitus, licet det facultatem intrinsecam operandi, parum immutat dispositionem hominis, ut facilius vel difficilius possit per fidem excitari. Eo vel maxime quod potest interdum peccator sua fide efficacius uti ad se excitandum, quam justus. Denique hoc videtur significare Concil. Trident., sess. 6, cap. 6, ubi post primam excitationem ad fidem, per hanc dicit moveri liberum arbitrium in Deum, et deinceps per unum actum liberum alium excitari.

5. *Opinio tertia.*—Tertia sententia est, justum posse sine excitante gratia speciali elicere opera pietatis, seu actus earumdem virtutum infusarum. Ita tenet aperte Cajetan. 1. 2, quæst. 109, art. 9, ubi ita etiam exponit divum Thomam, dicentem hominem habentem habitum gratiæ, indigere auxilio actuali, ad opera gratiæ, per se quidem, et in ordine ad singula opera, ratione generali, videlicet, quia nulla res creata potest in quemcumque actum prodire, nisi virtute motionis divinæ, utique generalis concursus, quem non excludit ibi Cajetanus, cum dixit, quod homo ex sola gratia potest ipsa gratia uti, bona faciendo, et mala vitando nunc et ad hoc; ergo particula illa, sola, excludit excitantem gratiam, nam actualis concursus ad adjuvantem pertinet, ut infra dicam. Eandem sententiam tenet Soto, lib. 3 de Natur. et grat., cap. 4, art. 2, ubi tantum sub probabilitate dicit justum, præter gratiam gratum facientem, non indigere alio speciali auxilio Dei moventis ad singula opera præceptorum, vel meritoria. In eadem sententia est Ruardus, artic. 7, § *Ex propositionibus*, ubi generaliter de fidelibus loquitur, et affirmat posse actu credere ea quæ sunt fidei cum sola cooperatione Dei universali in ordine gratiæ, et addit similiter posse operari opera salutis; in quo videtur ad secundam sententiam accedere, nisi intelligatur de proportionem cum fidei justificato; et ita etiam docuit hanc sententiam Bellarm., lib. 6 de Grat. et liber. arbitr., cap. 15, proposit. ultima. Tenet etiam Cumel. 1. 2, quæst. 111, art. 3, disput. 1, dub. 3, appendice, § *Restat dicere*, ubi etiam loquitur de peccatore habente fidem respectu actuum fidei; tamen statim consequenter dicit idem de justo, et allegat Lunerum in tract. de Grat. Christi, cap. 11 et 12; citari etiam potest Pavia, libr. 3 Orthodoxar. explicat., quatenus ait justum a fide excitari ad bene ope-

randum. Item Camerarius, lib. 1 de liber. Arbitr., cap. 10, quatenus dicit per habitum infusum fidei mortuæ posse peccatorem assentiri veritati revelatæ sine novo motu gratiæ excitantis. Eandem sententiam tenet Molina in Concord., disputat. 8.

6. *Fundari potest in Arausicano.*—*Ratione suadetur primo.*—*Secundo.*—Fundari potest hæc sententia, primo in verbis Concilii Arausicani, cap. 25, ubi sic habet: *Hoc etiam secundum fidem Catholicam credimus, quod, accepta per Baptismum gratia, omnes baptizati, Christo auxiliante et cooperante, quod ad salutem pertinet possint et debeant, si fideliter laborare voluerint, adimplere;* ubi videtur non requirere in justis nisi auxilium cooperantis gratiæ; et paulo inferius, hoc magis declarans ait: *Hoc etiam salubriter profitemur et credimus, quod in omni opere bono nos non incipimus, et postea per misericordiam Dei adjuvamus, sed ipse nobis nullis præcedentibus meritis fidem et amorem sui prius inspirat, ut et Baptismi sacramenta fideliter requiramus, et post Baptismum cum ipsius adjutorio, quæ sibi sunt placita, implere possimus;* ubi ante Baptismum, id est, ante justificationem, fidei et boni operis initium per divinam inspirationem, post justificationem vero, solum Dei auxilium requirit. Unde etiam indicat opera pietatis, quæ post justificationem fiunt, eatenus non incipere a nobis quatenus sine gratia fieri a nobis non possunt, quæ gratia per inspirationem, non a nobis inceptit. Ratione probatur eadem sententia, quia duo munera propter quæ potest gratia excitans requiri, per habitum infusum sufficienter implentur. Nam si gratia excitans ponitur ut sit principium physicum actus, ut Molina vult, multo magis hoc præstat habitus; si vero gratia excitans est necessaria ad inclinandum animum, id etiam sufficienter supplet habitus infusus, qui est veluti fons aquæ vivæ salientis in vitam æternam, ut dixit idem Molina in Appendice ad concordiam, in responsione ad objectionem tertiam, § *Illud obiter*, ubi consequenter dicit habitus, quatenus arbitrium nostrum alliciunt et inclinant ad supernaturales actus elicendos, prævenientis gratiæ rationem habere. Idemque sentit Bellarminus supra, sic argumentando: *Si potest homo nondum justificatus ex semine bonæ inspirationis, producere bonum conversionis, quanto magis ex semine gratiæ gratum facientis poterit fructum justitiæ efficere.* Secundo, potest suaderi hæc opinio naturali ratione, quæ maxime videtur dictos

auctores movisse: nam potentia naturalis cum solo concursu Dei potest suum actum elicere; ergo et potentia supernaturalis, qualis est habitus infusus, poterit cum solo concursu generali gratiæ suum actum elicere. Dices necessariam esse præviam objecti propositionem; sed contra, quia respectu fidei jam infusæ hæc propositio sufficienter fit per media externa et naturali modo, quoad apprehensionem objecti; fides autem potest reliquis virtutibus objecta proponere.

7. *Opinio quarta.*—Quarta opinio esse potest, ad omnem actum supernaturalem, etiam in justis, necessariam esse excitationem præviam, quam aliqui moderni videntur defendere, præsertim Vasquez, disput. 185, cap. 6, usque ad 9; et disput. 193, cap. 1 et 2; nititur in illo principio, quod non sit opus bonum sine cogitatione congrua proportionata, quæ cognitio semper habet rationem gratiæ excitantis, ideoque non solum de actibus supernaturalibus, sed etiam de naturalibus idem sentit: nos autem de solis operibus pietatis loquimur, nam de cæteris in libro 2 satis dictum est. Quid ego de his sententiis sentiam, discurrendo per dictos tres status hominis breviter explicabo.

8. *Assertio prima circa primum punctum difficultatis.*—*In eo qui nunquam credidit, præter primam excitationem, necessaria est inspiratio.*—Dico ergo primo, in eo qui nunquam credidit, præcedens excitatio vel vocatio non sufficit ut credere incipiat, sed nova inspiratio necessaria est. Probatur, quia Concilia ad conversionem ad fidem, quando primo fit, seu (quod idem est) ad primam voluntatem credendi, requirunt inspirationem quæ det homini potestatem ad talem conversionem seu voluntatem habendam, et sit aliquo modo principium ejus. Inspiratio autem præterita, cum jam non sit, non potest dare in præsentem potestatem, nec adjuvare ad conversionem, quæ nunc fit, ut per se est evidens, sive talis excitatio sit principium morale, sive physicum illius actus qui in præsentem fit. Quod si dicatur excitatio præterita in præsentem esse aliquo modo, interrogo an sit actu vel virtute: si primum dicatur, necessarium est ut sit eadem quæ prius inceptit et usque nunc durat, et tunc erimus extra casum disputationis, quia tunc conversio non fit sine prævia inspiratione actuali, quia licet prius tempore incepterit, quod fere semper contingit, adhuc durat: vel si prior abiit, et nunc altera existit, illud ipsum est quod in assertione intendimus,

nam hæc secunda excitatio non potest esse a nobis, sed esse debet ab eodem auctore a quo fuit prima, alioqui non esset per infusionem vel inspirationem Spiritus Sancti, ut Concilia loquuntur.

9. *Prior excitatio non manet in virtute.* — Si vero altera pars eligatur, nimirum, priorem excitantem manere in virtute, vel quasi in semine, quod videtur Vega intendere, contra hoc argumentor in hunc modum. Quia virtus illa non est nisi aliquid per modum actus primi, imo non potest esse aliud nisi species aliqua præcedentis excitationis, quæ in memoria maneat; quid enim aliud cogitari aut significari potest? Unde si homo esset omnino oblitus præcedentis excitationis, ita ut nullo modo posset illius recordari, non magis potest præterita excitatio ad præsentem conversionem deservire, quam si nunquam fuisset; ergo potest dici manere in virtute, quia in memoria manet. Illa autem memoria ut est tantum in habitu, non excitat mentem formaliter, nam in homine dormiente esse potest; ergo per se seu formaliter et immediate non juvat ad conversionem per modum gratiæ excitantis; ergo, ut juvet, oportet ut illa species quæ ex præterita excitatione in memoria mansit, ad operandum excitetur: hoc autem non fit sufficienter sine nova inspiratione ab Spiritu Sancto immissa; ergo semper hæc est necessaria, non obstante præcedenti excitatione. Totus discursus est evidens quoad omnes partes, solumque antecedens ultimæ consequentiæ declaratione et ostensione indiget.

10. *Species relicta in memoria non excitatur sufficienter sine nova inspiratione.* — *In hac ultima excitatione duo consideranda.*—*Primo, externum objectum.*—Probatur autem in hunc modum, quia imprimis sicut intellectus nudus non excitatur primo ad operandum ab ipso intellectu, vel a voluntate, ita etiam, licet includat intellectum jam constitutum in actu primo per speciem, non potest a se vel a voluntate, primo vel directe, applicari ad actualem considerationem, sed oportet ut ab aliqua causa extrinseca vel objecto excitetur, ut est in philosophia notum, quia neque memoria est potentia libera quæ se applicet ad opus, neque voluntas potest fieri in aliquid in memoria retentum, nisi ejus consideratio præexistat; ergo etiam in præsentem memoria præteritæ excitationis non potest per seipsam vel per voluntatem primum excitari; oportet ergo ut ab aliqua causa extrinseca vel objecto ex-

citetur; ergo ab Spiritu Sancto excitari debet. Probatur hæc ultima consequentia, quia in hac excitatione duo possunt considerari. Primum est externum objectum, quod occurrit sensibus. Aliud est id quod interius fit per considerationem actualem præteritæ excitationis vel objecti ejus. Utrumque autem horum, si ad salutem conferat, est a gratia Spiritus Sancti, exterius vel interius excitante. De priori patet, quia licet illa exterior excitatio fieri posset per naturalem efficientiam objectorum sensibilium, tamen quod occasio talis excitationis occurrat, et quod causæ ad illam sufficientes conveniant, non fit absque nutu et singulari providentia Dei ordinata ad spiritualem salutem ejus qui sic excitatur, et ideo illamet externa excitatio inter beneficia gratiæ exteriora computatur, juxta doctrinam Augustini in multis locis supra allegatis, præsertim libro de Prædestin. Sanctor., cap. 8, et de Bono perseverant., cap. 14, et dicto c. 33 de Spirit. et litter., et dict. quæst. 2 ad Simplician., et homil. 23 ex 50, de quo etiam in libro secundo et tertio multa dicta sunt, et in sequentibus sæpe inculcabitur.

11. *Alterum est excitatio interior per speciem internam.*—Quod vero attinet ad alteram partem de interiori excitatione, probatur, quia si memoria interiori excitata ab illo objecto solum prodeat in quamdam recordationem vel considerationem mere naturalem excitationis præteritæ, vel objectorum ejus, illa non sufficit ad excitandum hominem ad supernaturalem conversionem ad fidem vel poenitentiam; ergo necesse est ut peculiaris actio Spiritus Sancti ibi intercedat, et utatur illo medio exteriori et specie interiori, tanquam instrumento ad illuminandum intellectum hominis, et commovendam voluntatem ejus altiori modo, quam ex vi naturæ fieri possit per illa media. Utrumque declaratur, quia in prima excitatione ad fidem, ut sit verum auxilium gratiæ sufficiens, non satis est prædicatio exterior sufficientissime proposita, cum tota naturali suasionem, quæ ex vi exterioris prædicationis interiori fieri potest naturaliter; sed necessarium est ut Spiritus Sancti actio, ad utendum altiori modo illis instrumentis, interne et occulte interveniat, alioquin illa non esset sufficiens excitatio et vocatio, ut in libro sequenti ostendendum est, et tradit Augustinus toto libro de Gratia Christi, et Prædestinat. Sanctor., cap. 8, et Prosper, contra Collator., cap. vigesimo-octavo, et Gregor., libr. undecimo Moral., cap. quinto; ergo a fortiori sola

naturalis memoria vel consideratio prioris excitationis, causata ab objecto exteriori, multo minus potest habere vim sufficientis excitationis, sine altera doctrina et motione interna Spiritus Sancti; patet consequentia, quia species relicta in memoria ex præterita excitatione fuit mere naturalis et acquisita, et non potest majorem habere efficaciam quam species impressæ in ipsa actuali excitatione, seu externa fidei propositione; ergo quamvis prior excitatio præcesserit in homine infideli, nova excitatio necessaria est ut convertatur. Solumque potest assignari differentia inter hominem prius excitatum, et alium nunquam vocatum, quod ille prior, si facile recordari possit illorum quæ antea viderat vel audierat, facilius poterit nunc instrui vel excitari, quia præterita in memoriam revocata aliud juvare possunt, ad eum modum quo melius ingenium potest aliquo modo deservire ad facilius apprehendendam fidem, si proponatur: semper tamen interior excitatio nova necessaria est. Et confirmatur, quia in isto homine, de quo loquimur, voluntas nunquam fuit inducta ad consentiendum per voluntatem credendi; ergo nunc indiget excitatione in ipsamet recepta, quæ elevetur ad illam voluntatem eliciendam, nam si quæ foras excitatio præcessit, illa jam non est, nec aliquid in voluntate reliquit, sed ad summum aliquam sui memoriam in intellectu, sicut mansit in discipulis, qui dicebant: *Nonne cor nostrum ardens erat in nobis, cum loqueretur in via?* Hæc autem memoria non sufficit pro voluntate, nam oportet ut in se efficiatur, et paulatim sublevetur, ut supra explicavi; ergo nova excitatio in voluntate necessaria est. Unde quia voluntas non excitatur nisi prævio intellectu, ut illa excitatio voluntatis sit sufficiens, oportet ut ex proportionata cogitatione intellectus procedat; ergo in ipso intellectu etiam præcedere debet nova excitatio, etiamsi ad illam possit præcedens aliquid juvare, modo jam dicto.

12. *Assertio secunda circa secundum punctum difficultatis.*—*Peccator fidelis ut converti possit, eget gratia excitante.*—*Fundatur in Tridentino.*—Secundo, dicendum est peccatorem, etiamsi habeat fidei habitum, indigere aliqua gratia excitante, ut ad justificationem disponi et in Deum converti possit. Hæc assertio communior est; tenet illam Bellarm., dicto c. 15, ad 3, contra 4 conclus.; et Valent., disput. 8, quæst. 3, punct. 3, § 1, proposit. 8; Driedo, de Capt. et redempt. gener. humani, tractatu 5, cap. 2, part. 2, in solutione tertiæ quæ-

tionis; et Vega in hoc consensit, quidquid loquatur de conversione ad fidem vel poenitentiam, et idem sentiunt communiter alii moderni, et habet magnum fundamentum in Concilio Tridentino, sess. 6, cap. 14, ubi loquitur de fidelibus lapsis; dicit rursus justificari posse *cum excitante Deo*, etc., ubi aperte judicat etiam illius justificationis initium a nova excitante gratia sumendum esse. Idem sumi potest ex eadem sess., can. 3, ubi definit neminem posse credere, sperare, amare, vel poenitere sicut oportet, sine præveniente Spiritus Sancti inspiratione: quæ definitio non solum in totam collectionem illorum actuum, sed etiam in singulos referenda est, et ideo peccator fidelis, ad poenitentiam agenda sicut oportet, indiget Spiritus Sancti inspiratione, quæ est gratia excitans. Idem sumi potest ex eodem Concilio, sess. 14, c. 4, ubi non solum de contritione perfecta, sed etiam de imperfecta, quæ attritio dicitur, docet donum Dei esse, et Spiritus Sancti impulsus, non quidem adhuc inhabitantis, sed tantum moventis; ergo multo magis ad perfectam contritionem necessarius est Spiritus Sancti impulsus, qui est gratia excitans. Denique plura testimonia, quæ ad sequentem assertionem confirmandam afferemus, huic a fortiori conveniunt.

13. *Ratione stabilitur.*—Ratione probatur assertio, quia vel gratia excitans requiritur tanquam principium physicum illius actus deliberati ad quem excitat, vel propter peculiare munus excitandi potentiam; utroque autem titulo est necessaria peculiaris excitatio ad contritionem in peccatore credente, etiamsi fidei habitum habeat; ergo. Probatur minor quoad priorem partem, quia etiam ille peccator caret habitibus infusis charitatis et poenitentiae, ac proinde caret connaturali principio intrinseco talium actuum; ergo ex hoc capite etiam indiget gratia excitante, si munus illius est hujus principii rationem subire et vicem habitus supplere: neque enim habitus fidei vel actus ejus potest esse principium formale, quo voluntas elicit contritionem, ut per se notum est. Quoad alteram vero partem probatur minor, quia licet peccator habeat habitum fidei, ille solus non potest supplere munus vitalis excitationis voluntatis. Primo, quia non afficit illam neque formaliter inclinatur; ergo ut illam excitet, oportet ut nova formalis motio fiat in voluntate; ergo hæc erit nova inspiratio, quamvis ex actu fidei resultare possit, quod non negamus; dicimus autem necessarium esse ut præcedat et præparet voluntatem ante